

Explicítarea intereselor și dialogul observator—observat în cercetarea socială

În cercetarea socială de multe ori sursa de cunoaștere, sursa de informare nu este identică cu obiectul cunoașterii: Între sursa de cunoaștere („subiecți”, „informatori sociali”, „documente sociale”) și obiectul propriu-zis al cercetării există de multe ori o distanță care poate fi nu numai spațială și temporală ci și socială și cognitivă.

În cercetările sociale și psiho-sociale aceste distanțe între *obiectul cunoașterii* și *sursa cunoașterii* rămân de multe ori neexplicite, fapt ce are importante consecințe cognitive, etice și practice. Scopul prezentului studiu este tocmai de a formula o serie de întrebări și posibile răspunsuri asupra gradului de identitate între *sursa de cunoaștere* și *obiectul de cunoaștere*. În acest proces mă voi folosi de conceptul de „*status cognitiv dual*”, de observat și observator pe care-l au actorii sociali precum și de procesele specifice de intercunoaștere pe care le implică acest model.

Pentru a evita unele interpretări eronate este necesară cel puțin următoarea precizare: studiul de față nu consideră că validitatea procesului de cunoaștere în științele sociale cere în mod necesar ca obiectul de studiu să fie identic cu sursa de cunoaștere, cu sursa de la care obținem datele, informațiile asupra lui, ci că validitatea cunoașterii, eficiența practică și întemeierea ei morală fac necesară explicítarea într-un mod cât mai complet posibil a factorilor și condițiilor care determină distanța între sursele de cunoaștere și obiectul de cunoaștere, gradul de identitate al acestora.

De exemplu comportamentul elevilor în școală, relațiile dintre colegii unei clase și performanțele școlare ale acestora pot fi studiate utilizându-se ca sursă de date profesorii, informațiile, atitudinile și opiniile profesorilor despre elevi. Relațiile între părinți pot fi studiate și prin investigarea copiilor acestora și invers. Studiile de sociologie rurală și antropologie culturală s-au bazat de multe ori și cu rezultate bune pe tehnica informatorilor sociali în care câțiva membri ai comunității respective erau utilizați ca surse de informare asupra situației, comportamentului și mentalității celorlalți membri ai comunității. De asemenea, acest decalaj apare în relația expert—specialist fie la medic—pacient, psihoterapeut—client, arhitecți și urbanști pe de o parte beneficiari și utilizatori pe de altă parte. Mai ales în cazul acestor tipuri de relații mai mulți cercetători au relevat multiplele conflicte care apar între perspectivele experților și perspectivele ne-specialiștilor, mai ales când aceștia din urmă sînt utilizatori ai cunoașterii experților (J. Lockwood¹, 1982; H. Gainsborough, J. Gainsborough², 1964; G. Broadbent³, R. Bunt, T. Llorens, 1985). Una dintre soluțiile propuse pentru rezolvarea acestor conflicte se bazează pe reevaluarea diviziunii rigide a rolurilor de cercetător și cercetat, observator și observat, experimentator și subiect, terapeut-client. Această reevaluare s-a făcut prin mai multe căi: considerarea însăși a relației experimentator—subiect ca o relație socială (R. Rosenthal⁴, K. L. Tode); dezvoltarea atitudinilor epistemice și terapeutice non-directive (C.R. Rogers⁵); prin dezvoltarea metodologiei participative în cercetările sociale (cercetările

¹ J. Lockwood, *Working for them versus working for us: a theoretical case-study in inter-group relations between science and society*. In P. Stringer (Ed.) *Confronting social issues. Applications of social psychology*. London, Academic Press, 1982.

² H. Gainsborough, J. Gainsborough, *Principles of Hospital Design*. London: The Architectural Press, 1964, p. 35.

³ G. Broadbent, R. Bunt, T. Llorens, *Semnificație și comportament în cadrul construit* (Meaning and Behaviour in the Built Environment), București, Editura Tehnică, 1985.

⁴ R. Rosenthal, K. L. Tode, *Psychology of the scientist: Three experiments in experimenter bias*. In *Psychological report*, 12, 1963, p. 491—511.

⁵ C. R. Rogers, *Client-Centered Therapy*. Boston, Houghton Mifflin, 1951.

antropologice⁶, cercetările școlii monografice⁷, întemeiată de D. Gusti, laboratoarele sociale inițiate de K. Lewin⁸; prin dezvoltarea unor metode care stimulează statusul de „cercetător incipient” al nespecialistului (G. A. Kelly⁹); prin metodele de ordin conversațional (L. F. Thomas, S. H. Harri—Augstein¹⁰); prin metode care stimulează statusul de observator al subiectului (metoda biografiei asistate, de J. P. de Waele și R. Harré¹¹; „metoda autochestionării”, sau tehnica situațiilor simetrice”, C. Mamali¹², 1970, 1974, 1982).

Toate aceste metode contribuie la o creștere semnificativă a calității cunoașterii sociale și în același timp au drept scop, chiar dacă nu întotdeauna explicit, realizarea unei relații sinergice între cercetător și cercetat în planul cunoașterii sociale și uneori în cel al acțiunii practice.

Cu toate acestea interacțiunea cercetător-cercetat nu este lipsită de conflicte și capcane, iar distanța dintre obiectul de studiu și sursa de date asupra acestuia generează încă rezultate secundare indesezirabile atât pentru calitatea cunoașterii, inclusiv a construcțiilor teoretice cât și pentru calitatea acțiunii practice. S-a ajuns chiar la situații paradoxale în care metode de ordin participativ devin componente ale unor strategii manipulative de cunoaștere și acțiune socială. Pe o scară complexă cuprinsă între „relații de exploatare” și „relații de co-dezvoltare” pot exista cazuri în care tehnicile participative pot fi utilizate în cadrul unor abordări manipulative (C. Mamali, 1982)¹³.

Pentru a reduce șansele apariției unor astfel de distorsiuni sînt necesare mai multe condiții. O parte dintre aceste condiții le-am explicat în abordarea procesului de democratizare a cunoașterii sociale.

Acest studiu are ca obiect următoarele două aspecte:

a. *explicitarea intereselor tuturor actorilor sociali care sînt implicați în procesul cunoașterii sociale* ca: inițiatori ai cercetării, realizatori (cercetători), „obiecte” de studiu, surse de date, de informații, utilizatori.

b. *acuratețea cu care se exprimă rolul cognitiv al fiecărui actor social în procesul interacțiunii* dintre statusurile cognitive duale ale acestora în timpul cercetării. În această interacțiune fiecare actor poate avea rolurile de: *observator al mediului* sau al altor actori; *observat* de către alții; *auto-observator*, adică observator al propriilor caracteristici; relații etc. (deci și auto-observat).

Aceste două aspecte vor fi discutate în raport cu rezultatele unei cercetări de teren în care s-a analizat *distanța* dintre criteriile utilizate de specialiști (arhitecți și ingineri) în *evaluarea calității ambientale a locuințelor pentru un utilizator oarecare* și *criteriile utilizate de aceeași specialiști pentru evaluarea calității propriiei locuințe*.

În ceea ce privește cele două aspecte menționate, care pot fi transformate în criterii de analiză a coerenței epistemice și sinergiei de interes între cercetător — sursă de informare și obiect studiat sînt necesare câteva precizări.

În primul rînd interesele actorilor sociali sînt considerate ca expresii ale motivației acestora. Interesul corespunde unei structuri motivaționale ai căror satisfactori sînt puternic preferați datorită unor *presupuse și așteptate efecte binefăcătoare* asupra actorului respectiv.

Interesele pot fi materiale, cognitive, relaționale, sociale, culturale etc. Diferențierea lor realizîndu-se în funcție de motivația (trebuințele) actorilor; satisfactorii care sînt așteptați și obținuți; raportul dintre motive și satisfactori. În plus interesele sînt diferențiate în funcție de gradul lor de conștientizare de către fiecare actor social.

Între interesele (cognitive, materiale, relaționale, sociale) cercetătorilor — surselor de informație — obiectului de studiu (o categorie socio-profesională, un grup uman etc.) pot să existe raporturi variate cuprinse între unele de ordin convergent, raporturi armonioase și

⁶ G. Castaneda, *The Teachings of Don Juan: A Yaqui Way of Knowledge*. Berkley, The California University Press, 1973.

⁷ D. Gusti, *Opere*, vol. I. București, Editura Academiei, 1968.

⁸ În același sens au fost concepute și grupurile de antrenament (training-groups) în 1947 de K. Lewin. Problemă discutată de C. R. Rogers în *Les Groupes de Rencontre*. Paris, Dunad, 1973, p. 2.

⁹ G. A. Kelly, *The Psychology of Personal Constructs*, New York, Norton 1955.

¹⁰ L. F. Thomas, E. S. Harri-Augstein, *Self-organised Learning. Foundations of a conversational psychology*. London, Routledge e Kegan Paul, 1985.

¹¹ J. P. de Waele, R. Harré, *Autobiography as a psychological method*. In G. P. Ginsberg (Ed.) *Emerging Strategies in Social Psychological Research*. New York: Wiley, 1979.

¹² C. Mamali, *Tehnica autochestionării*. În „Studii și cercetări ale tinerilor sociologi”, București, 1970; *Democratization of the Social Research Process* in P. Stringer (Ed.) op. cit.

¹³ *Tipuri și stadii ale coevoluției*. În *Rev. de Filosofie* 6/1982.

unele de ordin divergent, conflictuale. Aceste raporturi influențează atitudinile cognitive reciproce între cele trei componente menționate. Aceste raporturi pot fi în principal: complementare, de reciprocă ignorare, de evitare sau chiar de înșelare reciprocă.

Interesul cercetătorului poate fi cel de testare a unei ipoteze în timp ce interesul subiectului, tot cognitiv, poate fi orientat spre aflarea unor aspecte concrete referitoare la „starea lui de sănătate”, „imaginea celorlalți despre sine” sau la „căile de reducere a unor conflicte interpersonale” probleme ce pot fi corelate sau nu cu ipoteza cercetării.

Multe cercetări au demonstrat că opiniile, preferințele și chiar modul de relatare a faptelor sunt influențate de interesele materiale ale individului. A. Sauvy¹⁴ (1964) a arătat că deviațiile opiniilor subiecților se produc în sensul apărării intereselor materiale ale acestora.

Alți cercetători au demonstrat că opiniile unor subiecți asupra unor caracteristici ale mediului construit se pot modifica radical. Astfel cercetări realizate în domeniul construcțiilor spitalicești (în Minneapolis) au pus în evidență discrepanțe semnificative între „modelul de cameră pentru pacienți preferate de personalul sanitar (medici și surori)” și „modelul de cameră de spital preferate de către personalul medical în situația în care este el însuși pacient”. Mai exact medicii și surorile consideră că pentru pacienți sunt preferabile anumite soluții arhitecturale pe care tot ei le resping în situația în care sunt ei înșiși pacienți. De exemplu cind camerele sunt proiectate pentru alții personalul medical insistă asupra necesității ca acestea să asigure o vizibilitate perfectă din afară înspre interior, pentru a putea facilita supravegherea maximă și pe toată durata de timp necesară a pacienților spitalizați, dar în situația în care cadrele medicale sunt ele însele pacienți și sunt consultate asupra tipului de cameră preferat, în cazul aceluiași diagnostic, indică în această privință camerele care asigură un grad ridicat de intimitate, vizibilitatea din afară înspre înăuntru fiind minimă¹⁵.

Din acest experiment apare clar că divizarea între sursa de informare și evaluare pe de o parte și obiectul de cunoaștere și de evaluat pe de altă parte duce la rezultate contradictorii: cind este vorba de pacienți spitalizați, „neutri”, oarecare, medicii și surorile preferau ca aceștia să poată fi ușor observabili din camera de gardă, în schimb cind medicii înșiși ar fi pacienți (deci identitate între sursa de informare și obiectul de studiu) aceștia preferă camere de spital care asigură intimitatea, deci neobservabile din camera de gardă.

Într-un studiu¹⁶ pe care l-am efectuat asupra proceselor de intercunoaștere am constatat că subiecții preferă ca raportul dintre statusul lor de observator și statusul lor de observați să fie favorabil celui dinții. În studiul menționat s-a constatat de asemenea, că multe din temele, ariile de cercetare curent abordate în cercetarea socială și psiho-socială (cum sunt „planurile de viitor ale subiecților”, „relațiile de familie” etc.) sunt considerate de subiecții înșiși zone relativ închise acțiunii de cunoaștere exercitată din afară, de către cercetător. Deci permissivitatea lor la acțiunea de cunoaștere întreprinsă de expert este relativ redusă cel puțin în raport cu temele amintite.

Aceste rezultate ne obligă să analizăm relația dintre „sursa de informare, de date” și „obiectul de studiu”, în funcție de statusul cognitiv dual al subiecților. Din statusul cognitiv dual (observat observator) derivă următoarele trei roluri cognitive fundamentale ale oricărui individ sau grup uman:

- observat de către alții, rol în care respectivul actor poate fi obiect de cunoaștere și sursă pasivă de informare, de date pentru alții (cercetător);
- observator al altora sau al mediului, rol în care respectivul actor diferă de obiectul de cunoaștere dar poate fi sursă activă de informare pentru cercetător despre acest obiect;
- auto-observat (auto-observator), situație în care individul este în același timp sursă activă de informare, obiect de cunoaștere și primul depozitar și interpret al rezultatelor acestui proces.

În foarte multe cercetări nu sunt explicitate nici interesele specifice ale părților implicate și nici statusul cognitiv pe care-l are în procesul cercetării. Aceste rupturi i-au determinat pe unii cercetători interesați în problemele auto-susținerii și echilibrului ecologie să ceară ca cei care susțin realizarea unor obiective industriale poluante să fie puși în situația de a „consuma ei înșiși apa din avalul întreprinderilor respective” (J. Galtung, 1989, p. 101)¹⁷.

¹⁴ A. Sauvy, *L'Opinion Publique*, Paris, P.U.F. 1964.

¹⁵ H. Gainsborough *op. cit.*

¹⁶ *Tipuri de intercunoaștere și comportament cognitiv interpersonal*. Revista de Psihologie 3/1988.

¹⁷ J. Galtung, *Towards a New Economics: on the theory and practice of self-reliance*. In *The Diving Economy. A New Economics in the Making* edited by Paul Ekins. London: Routledge, 1989.

Pentru a releva importanța acestor deosebiri mai ales pentru acele cercetări sociale care au o finalitate aplicativă vom analiza rezultatele unei cercetări de teren în care s-a încercat să se realizeze o diferențiere explicită între rolul de sursă de informație și cel de obiect de studiu a unor subiecți.

Cercetarea* a încercat să determine în ce măsură modul în care specialiștii din domeniul construcției de locuințe ierarhizează importanța unor criterii de evaluare a calității locuințelor în două situații distincte: **a.** cînd este vorba de o locuință oarecare, a unor posibili utilizatori; **b.** cînd este vorba de propria locuință deci de răspunsuri derivate din experiența de locatar a specialistului. Deci, deși problema este una și aceeași (ierarhizarea principalelor criterii pentru evaluarea calității ambientale a locuinței) în primul caz sursa de informare și obiectul de studiu sînt diferite în al doilea identice.

Cercetarea realizată în 1986 a cuprins un lot de 34 de specialiști (arhitecți și ingineri) în domeniul construcțiilor de locuințe cărora li s-a cerut printre altele, să ierarhizeze dintr-o listă de 40 elemente pe cele mai importante pentru determinarea calității ambientale a locuinței.

Din tabelul nr. 1 se observă că cei mai importanți cinci factori pentru evaluarea calității ambientale a locuinței sînt, conform răspunsurilor oferite de cei 34 de specialiști, următorii: „regimul de înălțime”, „densitatea populației în gruparea de locuit”, „orientarea apartamentelor în cadrul tronsonului”, „însorirea majorității apartamentelor din bloc”, „izolația fonică între

Tabelul 1

Cei mai importanți 10 factori (primii 10)			Cei mai puțin importanți 10 factori (ultimii 10)		
Indicatorul	Rang	Indice	Indicatorul	Rang	Indice
Regimul de înălțime	1	1,272	Forma de plan a clădirii	40	0,818
Densitatea populației în gruparea de locuit	2	1,182	Spații (încăperi) ptr. personalul de întreținere a clădirii de locuit	39	0,829
Orientarea apartamentelor în cadrul tronsonului	3	1,144	Structura apartamentelor după numărul de camere pe palier	38	0,850
Însorirea majorității apartamentelor din bloc	4	1,138	Spațiul gospodăresc exterior clădirii de locuit	37	0,904
Izolația fonică dintre apartamente	5-6	1,117	Dotarea spațiului exterior de folosință publică	35	0,929
Izolația fonică a clădirii față de stradă și clădirile învecinate	5-6	1,117	Durata optimă a vecinătății directe (lipsa unor clădiri inter-puse) față de șantierele de locuințe aflate la o distanță mai mică de 100 m.		
Distanța clădirii față de sursele majore de zgomot	7-8	1,105	Gradul de adaptabilitate necesar al grupării (ansamblului) de locuit	34	0,932

* Rezultatele pe care le discut aici sînt prezentate pe larg în lucrarea „Ierarhizarea și diferențierea funcțională a indicatorilor utilizabili în evaluarea locuinței în cadrul ambien-tului” C. Mamali. Lucrarea amintită a fost realizată ca un capitol al studiului „Cercetări pluri-disciplinare privind performanța locuințelor executate după proiecte tip”, coordonator D. Abraham, Laboratorul de studii și cercetări sociologice al Institutului de Proiectare pentru Construcții Tipizate, 1986.

Tabel 1 (continuare)

Indicatorul	Rang	Indice	Indicatorul	Rang	Indice
Distanța clădirii față de sursele majore de praf	7—8	1,105	Spațiu pentru uscătorie	33	0,942
Orientarea clădirii în raport cu vântul dominant	9	1,103	Număr de tronsoane cuplate într-o clădire	32	0,950
Distanța clădirii față de artera principală		1,073	Izolația vizuală față de stradă și dotările învecinate	31	0,961

apartamente". Cei mai puțini importanți cinci indicatori pentru realizarea aceluiași tip de evaluare sînt: „forma de plan a clădirii”, „spații (încăperi) pentru personalul de întreținere a clădirii de locuit”, „structura apartamentelor după numărul de camere pe palier”, „spațiu gospodăresc exterior clădirii de locuit”, „dotarea spațiului exterior de folosință publică”. Rezultatele obținute arată, dincolo de ierarhia relativă explicită și faptul că specialiștii consideră acești indicatori ca fiind puternic interdependenți.

Ierarhizarea în ordinea importanței „generale” a indicatorilor de evaluare a calității ambientale a locuinței (Nr. subiecți = 34)

În analiza importanței pe care o are fiecare factor din setul celor 40 pentru evaluarea cel mai corectă a calității ambientului am pornit de la premisa conform căreia „IMPORTANTA GENERALĂ” (deci fără raportare la un obiect determinant, la o clădire sau ansamblu de locuit) trebuie completată cu determinarea modului în care se structurează importanța factorilor respectivi în raport cu o clădire reală, bine cunoscută de către specialist. Pentru a completa această imagine generală am ales ca sistem de referință real „propria locuință a specialistului”, deci o evaluare a importanței reale a fiecărui factor în raport cu experiența personală de locuitor a specialistului.

Opțiunea pentru realizarea unei evaluări și în raport cu O SITUAȚIE REALĂ în care să fie direct implicată experiența de locuitor a specialistului se justifică printr-o serie de rațiuni teoretice și practice care sînt dezbătute pe larg în literatura de specialitate. M. P. Lawton a demonstrat că procesul de evaluare care trebuie să ajute la „determinarea congruenței dintre individ și mediu construit” în sensul maximizării acestei congruențe obligă să se renunțe la ideea „soluției ideale”.¹⁸

Această analiză am efectuat-o doar pe un sub-lot foarte restrîns (8 specialiști). Dar numărul restrîns al subiecților nu anihilează importanța de principiu a problemei și a discuției ei.

Rezultatele pe ansamblu arată că între ierarhizarea celor 40 de criterii în funcție de „experiența personală de locuit” a „specialiștilor” și ierarhizarea aceluiași criterii pentru evaluarea calității ambientale a locuințelor utilizatorilor (deci evaluarea generală) indicele de corelare a rangurilor este foarte redus (+ 0,32), iar structura ierarhică a primilor 10 factori diferă sensibil în cazul celor două perspective din care au răspuns aceiași subiecți (tabelul 2, tabelul 3).

În afară de aceste rezultate cercetarea realizată a pus în evidență realizarea unei distincții la nivelul satisfacției în raport cu calitatea locuinței între factorii de conținut (intrinseci) și factorii de context (igienici, extrinseci) analogi cu cei utilizați în teoria bifactorială.¹⁹

¹⁸ M. P. Lawton, *The Human Being and the Institutional Building*. In J. Lang, Ch. Burnette, W. Moleski, D. Vachon (Eds.) Dowden, Hutchinson & Ross, 1974.

¹⁹ F. Herzberg, B. Mausner, B. Snyderman, *The Motivation to Work*. New York: Wiley, 1959.

Tabelul 2

Ierarhizarea importanței factorilor referitori la evaluarea calității ambientale a propriei locuințe
(Experiență personală)

Cei mai importanți 10 indicatori (primii 10)			Cei mai puțin importanți 10 indicatori (ultimii 10)		
Indicatorul	Rang	indice	Indicatorul	Rang	indice
Regimul de înălțime	1	1,385	Forma de plan a clădirii	40	0,458
Structura apartamentelor după numărul camerelor pe palier	2	1,286	Spațiu pentru spălătorie	39	0,715
Densitatea populației după gruparea de locuit	3	1,142	Spațiu gospodăresc exterior clădirii de locuit	38—37	0,758
Izolația fonică între apartamente	4	1,171	Număr de tronsoane cuplate într-o clădire	38—37	0,758
Distanța până la clădirile învecinate cu regim diferit de înălțime	5—7	1,100	Spații (încăperi) pentru întruniri în cadrul clădirii de locuit	36	0,815
Ponderea apartamentelor orientate spre Nord	5—7	1,100	Gradul de adaptabilitate necesar al grupării (ansamblului) de locuit	35	0,829
Parcaje auto	5—7	1,100	Dotarea spațiului exterior de folosință publică	34	0,858
Boxe de folosință individuală	8	1,086	Durata optimă a vecinătății directe (inexistența unor clădiri interpuse) față de șantierele de locuințe aflate la o distanță mai mică de 100 m.	33	0,929
Însorirea majorității apartamentelor din bloc	9—10	1,043	Spațiu pentru uscătorie	32	0,930
Distanța până la parcul de odihnă și recreere în cadrul fiecărei grupări de locuit	9—10	1,043	Spații (încăperi) pentru personal de întreținere a clădirii de locuit	31	0,943

Astfel factorii de satisfacție și respectiv de insatisfacție pot fi grupați în următoarele două mari categorii:

Factori care determină preponderent prin prezența starea de satisfacție în raport cu calitatea ambientală a locuinței:

- însorirea apartamentelor în bloc
- orientarea apartamentului în cadrul tronsonului
- distanța clădirii față de artera principală
- destinația socială a clădirilor învecinate
- structura apartamentelor după numărul de camere pe palier

Factori care determină preponderent prin lipsă starea de insatisfacție în raport cu calitatea ambientală a locuinței:

- izolația fonică între apartamente
- distanța clădirii față de sursele majore de zgomot
- izolația fonică a clădirii față de stradă și clădirile învecinate
- distanța până la clădirile învecinate cu același regim de înălțime
- distanța clădirii față de sursele majore de praf

Tabelul 3

Aprecierea de ordin general a importanței indicatorilor pentru evaluarea calității ambientale a locuinței în cazul grupului de specialiști care au explicat și „experiența personală” de locuitor (grupul celor 8).

Cei mai importanți 10 factori (primii 10) pentru „evaluarea generală”			Cei mai puțin importanți 10 factori (ultimii 10) pentru „evaluarea generală”		
Indicatorul	rang	indice	Indicatorul	rang	indice
Densitatea populației în gruparea de locuit	1	1,412	Forma de plan a clădirii	40	0,438
Regimul de înălțime	2	1,275	Spațiu pentru spălătorie	39	0,713
Distanța clădirii față de artera principală	3	1,237	Număr tronsoane cuplate într-o clădire	38—37	0,738
Izolația fonică a clădirii față de strada și dotările învecinate	4	1,212	Spații (încăperi) ptr. personal de întreținere a clădirii de locuit	38—37	0,738
Însorirea majorității apartamentelor din bloc	5	1,187	Spațiu gospodăresc exterior clădirii de locuit	36	0,888
Orientarea apartamentului în cadrul tronsonului	6	1,150	Spații (încăperi) ptr. întruniri în cadrul clădirii de locuit	35—34	0,900
Destinația socială a clădirilor învecinate	7	1,087	Gradul de adaptabilitate necesar al grupării (ansamblului de locuit	35—34	0,900
Garaje	8	1,075	Relieful anvelopei	33—31	0,913
Distanța clădirii față de spațiile industriale	9	1,062	Parcaje auto	33—31	0,913
Orientarea clădirii față de vântul dominant	10	1,025	Structura apartamentelor după numărul de camere pe palier	33—31	0,913

Desigur că această divizare nu este nici exhaustivă și nici definitivă dar ea are rolul de a ne indica o problemă importantă pentru calitatea ambientală a locuințelor și anume: rolul predominant al unor caracteristici în generarea stării de satisfacție în relație cu rolul predominant al altor caracteristici (care prin nerealizare) pot genera stări de insatisfacție și frustrare.

În concluzie, studiul susține ideea explicitării, cât mai complet posibil, a intereselor și respectiv rolurilor cognitive pe care le au toate componentele umane ale unei cercetări sociale, cu deosebire a uneia aplicative din momentul alegerii temei până în momentul aplicării rezultatelor cercetării și evaluării acestora.